

10. Лист Вищого адміністративного суду України від від 10.02.2011 року № 203/11/13-11 // Податки та бухгалтерський облік. – 2011.– № 44.– С.43.

Кучер О.Г. Некоторые вопросы представительства прокуратурой интересов государства в сфере налогообложения и бюджетной системы. – Статья.

Статья посвящена исследованию способов осуществления прокуратурой представительства интересов государства в сфере налогообложения и бюджетной системы; определению источников информации органов прокуратуры о нарушении налогового и бюджетного законодательства; уточнению основных направлений представительства прокуратурой интересов государства в сфере налогообложения и бюджетной системы.

Ключевые слова: налогообложение, бюджет, прокуратура, представительство.

Kucher O.G. Some questions of representative office by the office of public prosecutor of interests of the state in the field of taxation and budgetary system. – Article.

The article is sanctified to research of methods of realization of representative office of interests of the state the office of public prosecutor in the field of taxation and budgetary system; to determination of information of organs of office of public prosecutor generators about violation of tax and budgetary law; to clarification of basic directions of representative office by the office of public prosecutor of interests of the state in the field of taxation and budgetary system.

Key words: taxation, budget, office of public prosecutor, representative office.

УДК 343.6

*Ю.С. Марадіна,
стажист-дослідник кафедри кримінального права № 1
Національного університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»*

**СИЛЬНИЙ ФІЗИЧНИЙ БІЛЬ, ЯК ОЦІНОЧНЕ ПОНЯТТЯ
(СТ. 127 КК УКРАЇНИ)**

Розглянуто поняття «біль», «фізичний біль». Зазначені деякі критерії визначення ступеня фізичного болю. Надано дефініцію оціночного поняття «сильний фізичний біль».

Ключові слова: катування, біль, фізичний біль, сильний фізичний біль.

Постановка проблеми. Якість закону значною мірою залежить від його мовної досконалості. Для мови закону про кримінальну відповідальність характерна чіткість, яка досягається, зокрема, використанням термінологічних конструкцій. Нормативне визначення останніх веде до однозначності у їх розумінні. На цей час більшість термінологічних формулювань, що позначають наслідки як ознаку об'єктивної сторони відповідних складів злочинів, так і залишається нерозкритою на нормативно-правовому рівні. Ситуація ускладнюється використанням в диспозиціях статей Кримінального кодексу України (далі КК України) так званих «термінів оціночного характеру». Під останніми в кримінальному праві розуміють «<...> поняття, отражающие качественно-количественные характеристики замещаемых ими явлений (предметов, процессов, состояний и т.п.), которые непосредственно раскрываются лишь в процессе применения норм, их содержащих, путем оценки, в пределах, установленных законодателем, с учетом конкретных обстоятельств каждого уголовного дела на основе правосознания субъекта, применяющего закон»¹.

Оперування на законодавчому рівні оціночними термінологічними формулюваннями значно ускладнює правильність застосування норм на практиці, оскільки, тут правозастосувач повинен не тільки встановити збіг фактичних обставин справи з оціночним елементом складу злочину, але й правильно визначити зміст цього елементу. У зв'язку з цим на допомогу практиці перед наукою постає завдання окремого вивчення кожного такого оціночного терміну.

Поняття «сильний фізичний біль», яке законодавець закріпив в диспозиції ст. 127 КК України, є оціночним, а тому потребує свого самостійного дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Поняттям «біль» оперує, перш за все, медична практика та теорія. Серед учених-медиків, які вивчали біль та механізм його дії, наступні імена: І. Давидовський, Л. Каложний, Д. Ковпак, В. Міхнев, Л. Орбелі, В. Поворознюк, В. Цимбалюк та ін.

До сьогодні поняття «сильний фізичний біль» не розглядалося науковцями в якості самостійного об'єкта наукового дослідження. Спроби розкрити його зміст були поверховими та робились українськими правниками лише в рамках роботи з проблематикою катування в цілому. Серед таких учених: С. Багіров, О. Денисова, В. Павликівський, А. Шульга та ін.

Мета статті. В рамках цієї статті автор ставить перед собою завдання розглянути оціночне поняття «сильний фізичний біль», встановити його зміст, визначити, що саме повинен брати до уваги правозастосувач при визначенні ступеня болю.

Виклад основного змісту матеріалу. В теорії кримінального права та на практиці для позначення наслідків використовуються різні поняття: наслідок (наслідки), наслідок (наслідки) злочинного діяння, наслідок (наслідки)

---

¹ Питецкий В. В. К вопросу о сущности оценочных понятий в праве // Социальное управление и право: Сб. научн. тр. – Св., 1978. – Вып. 61. – С. 89.

злочинної поведінки, суспільно небезпечний наслідок (суспільно небезпечні наслідки), злочинний наслідок (злочинні наслідки), шкідливий наслідок (шкідливі наслідки), наслідок злочину (наслідки злочину або злочинів), наслідки злочинного діяння (дії, бездіяльності), наслідки в злочині, шкода, злочинна шкода, збиток (збитки), злочинний збиток (злочинні збитки), злочинний результат, кримінально-правові наслідки вчинення діяння та ін. 2

П. С. Берзін зазначає, що всі ці понятійні звороти позначають певні зміни («негативні зміни») в об'єкті кримінально-правової охорони, об'єкті посягання або об'єкті злочину, що настають (виникають) внаслідок посягання на них 3.

Суспільно небезпечні наслідки мають важливе значення. Так, у випадку включення їх до диспозиції статті Особливої частини КК, вони стають обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу злочину. Під останнім сучасна наука кримінального права розуміє юридичну конструкцію, що становить собою систему об'єктивних і суб'єктивних ознак, указаних у КК України, які у сукупності визначають суспільно небезпечне діяння як злочин 4.

На цей час немає єдиного наукового підходу до визначення того, чи є катування злочином з матеріальним або з формальним складом. Першу точку зору підтримують Л. Дорош, О. Довгань 5, В. Кончаковська 6, з другою – погоджуються О. Денисова 7, Є. Фесенко 8, А. Шульга, В. Павликівський 9. Так, О. Денисова пише: «<...> испытал ли потерпевший физическую боль при пытках не должно являться предметом доказывания по уголовному делу, поскольку необходимо в этом случае исходить из общего свойства человеческого организма, которое состоит в том, что механические удары, побои, термические ожоги и т. д. вызывают ответную реакцию

---

² Тростюк З. А. Понятійний апарат особливої частини Кримінального кодексу України: Монографія. – К.: Атіка, 2003. – С. 75.

³ Берзін П. С. Злочинні наслідки: поняття, основні різновиди, кримінально-правове значення: монографія. – К.: Дакор, 2009. – 736 с. – С. 25.

⁴ Панов М. Кримінальна відповідальність: поняття, принципи, підстава // Право України. - № 8. – 2012. – С. 256.

⁵ Дорош Л., Довгань О. Катування: кримінально-правовий аспект // Право України. – 2004. - № 9. – С. 133.

⁶ Кончаковська В. В. Особливості об'єктивної і суб'єктивної сторін суспільно небезпечних діянь, передбачених статтями 127, 373 Кримінального кодексу України, і суміжних з ними складів злочину // Держава і право. – Вип. 38. – С. 618.

⁷ Денисова О. В. Ознаки суб'єктивної сторони при кваліфікації діянь, передбачених ст. 127 Кримінального кодексу України // Часопис Київського університету права. – 2007. - № 4. – С. 188; Денисова О. Некоторые проблемы состава преступления, предусмотренного ст. 127 Уголовного кодекса Украины // Підприємництво, господарство, право. – 2007. - № 8. – С. 108.

⁸ Фесенко Є. В. Нова редакція статті 127 Кримінального кодексу України (науковий коментар) // Адвокат. – 2005. - № 4. – С. 28.

⁹ Шульга А., Павликівський В. Деякі питання кримінальної відповідальності за катування // Юридичний радник. – 2005.- № 5 (7). – С. 81.

нервной системы человека в виде болевого ощущения. Таким образом, нанесение побоев, мучения или иные насильственные действия, воздействующие на организм человека как снаружи, так и изнутри, должны, по нашему мнению, рассматриваться как полное содержание объективной стороны» 10. С. Багіров хоча і констатує те, що поширеною є думка, за якою катування є злочином з матеріальним складом, але ставить питання: «чи може існувати удар або побої, які не завдають фізичного болю? <...> якщо кожний злочин проти особи завдає потерпілому певних фізичних або моральних страждань, фізичний біль, то чи є взагалі потреба вказувати на такі наслідки у диспозиції кримінально-правової норми?» 11.

На наш погляд, вирішення цієї наукової дискусії лежить в площині аналізу закону про кримінальну відповідальність. Так, ч. 1 ст. 127 КК України зазначає, «катування, тобто умисне заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоев, мучення або інших насильницьких дій <...>» 12. З цього випливає: по-перше, законодавець використовує термін «заподіяння» для позначення механізму (спрямованості) настання суспільно небезпечних наслідків та прямо вказує їх в диспозиції статті. Нормативне закріплення злочинних наслідків у вигляді «сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання» свідчить про те, що катування є злочином з матеріальним складом. Це означає, що об'єктивна сторона складу суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 127 КК України, отримує свій повний розвиток тільки за умови настання суспільно небезпечних наслідків, і тільки з цього моменту цей злочин вважається закінченим. По-друге, обґрунтовуючи свою наукову позицію, С. Багіров, О. Денисова, В. Павликівський, А. Шульга використовують поняття «фізичний біль», хоча «нормотворець» вказує на «сильний фізичний біль». Наслідком катування є не просто фізичний біль, а біль найвищого гатунку, нестерпний фізичний біль. У міжнародній практиці саме ступінь останнього є одним із критеріїв відмежування катування від інших форм поганого поводження.

При конструюванні об'єктивної сторони юридичної конструкції складу злочину катування законодавець передбачив сильний фізичний біль, як один з можливих суспільно небезпечних наслідків. Характеристика останнього потребує відповідей на ряд питань: 1) що таке біль? 2) що таке фізичний біль? 3) що саме повинен брати до уваги правозастосувач при визначенні ступеня болю? Автор пропонує розглянути поняття «сильний фізичний біль» саме через послідовне надання відповідей на кожне питання.

На цей час наука не має єдиного підходу до визначення поняття «біль». Міжнародна асоціація вивчення болю 1994 року запропонувала таке ви-

---

¹⁰ Денисова О. Некоторые проблемы состава преступления, предусмотренного ст. 127 Уголовного кодекса Украины // Підприємництво, господарство, право. – 2007. - № 8. – С. 108.

¹¹ Багіров С. Р. Катування за обтяжуючих обставин: юридичний аналіз // Часопис Київського університету права. – 2008. - № 1. – С. 169.

¹² <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page4>. - [Електронний ресурс].

значення цього поняття: «біль – це неприємне чуттєве або емоційне переживання, яке виникає при існуючому пошкодженні або загрозі пошкодження тканин».

Радянські медичні енциклопедії визначають біль як:

неприємне, іноді нестерпне відчуття, яке виникає переважно при надсильних або руйнівних впливах на організм людини або тварини; суб'єктивний вираз пошкодження організму або порушення деяких його функцій 13;

емоційну реакцію організму на вплив, що пошкоджує 14.

Сучасні медичні словники визначають біль як обтяжливе відчуття, яке виникає при руйнівних впливах на організм або її загрозі (сигнал небезпеки) 15. У більш широкому сенсі біль – це особлива психофізіологічна реакція організму, яка мобілізує функціональні системи для захисту від впливу патогенного фактору 16.

З філософської позиції вчені визначають біль як психічний стан, який виникає в наслідок надсильних або руйнівних впливів на організм при загрозі існуванню або цілісності 17.

З вищезазначеного випливає, що наука визначає біль як переживання, відчуття, реакцію, стан.

В. Цымбалюк та В. Поворознюк, досліджуючи проблему болі, зазначають, що сьогодні існує чотири точки зору щодо визначення поняття «біль»:

біль як відчуття – неприємне сенсорне відчуття, яке пов'язане з можливим або існуючим пошкодженням тканин;

біль як афективний стан організму, який включає в себе емоційні, соматичні та вегетативні реакції;

біль як мотиваційний стан, який модифікує всі органи і системи організму, створюючи відповідну модель його реакцій, що спрямовані на усунення причин болю;

біль як інтегративна функція, яка мобілізує різні функціональні системи для захисту організму від впливу шкідливих факторів 18.

---

¹³ Популярная медицинская энциклопедия / Гл. ред. Б. В. Петровский. Т 1. Аборт – Яшур. – М.: «Советская энциклопедия», 1983. – 704 с. – С. 62.

¹⁴ Малая медицинская энциклопедия / Отв. ред. В. Х. Василенко. – М.: «Советская энциклопедия», 1985. – С. 1027.

¹⁵ Большой медицинский энциклопедический словарь / Под ред. В. И. Бородулина. – Изд 4-е, испр. и доп. – М.: РИПОЛ классик, 2007. – 960 с. – (Библиотека энциклопедических словарей). – С. 102.

¹⁶ Большой медицинский энциклопедический словарь / Под ред. В. И. Бородулина. – Изд 4-е, испр. и доп. – М.: РИПОЛ классик, 2007. – 960 с. – (Библиотека энциклопедических словарей). – С. 103.

¹⁷ Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 576 с. – С. 49.

¹⁸ В. И. Цымбалюк, В. В. Поворознюк. Проблема боли сегодня // Доктор. – 2009. – № 1. – С. 9.

Щодо поняття «фізичний біль» зазначимо наступне. В площині детермінантів такого болю можуть лежати фізичні, хімічні, біологічні, психічні фактори. Внаслідок впливу останніх відбувається порушення фізичної цілісності. Прикладом такого порушення можуть бути тілесні ушкодження. На відміну від поняття «сильний фізичний біль» поняття «тілесні ушкодження» знайшло своє закріплення на нормативно-правовому рівні. У пункті 1.2 Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, що затверджені Наказом Міністерства охорони здоров'я України № 6 від 17 січня 1995 року, зазначається, що з медичної точки зору, тілесні ушкодження – це порушення анатомічної цілості тканин, органів та їх функцій, що виникає як наслідок дії одного чи кількох зовнішніх ушкоджуючих факторів – фізичних, хімічних, біологічних, психічних 19.

Тілесні ушкодження завжди викликають фізичний біль. Однак слід зауважити, що поняття «сильний фізичний біль» та «тілесні ушкодження» не є тотожними. Встановлення першого є компетенцією суду. Визначення тяжкості й характеру другого є компетенцією експерта. Так, п. 27 Постанови Пленуму Верховного суду України від 7 лютого 2003 року № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи», зокрема, зазначає, що для встановлення «тяжкості і характеру тілесних ушкоджень призначення експертизи є обов'язковим <...> визначення наявності ознак <...> катування <...> є компетенцією суду <...> Водночас треба мати на увазі, що висновки судово-медичних експертів містять лише медичну оцінку наслідків злочинного діяння і саме в такому розумінні вони повинні оцінюватися судами при вирішенні питання про доведеність винуватості особи у злочині, обставин його вчинення та його кримінально-правову кваліфікацію» 20.

Наявність тілесного ушкодження не обов'язково свідчатиме про наявність сильного фізичного болю. Хоча не виключено, що саме ступінь тяжкості тілесних ушкоджень впливатиме на ступінь заподіяного людині болю.

Слід погодитися з О. Денисовою, яка зазначає, що фізичний біль може бути викликаний не тільки тілесними ушкодженнями, а й побоями, уколами, вириванням волосся тощо 21.

Не можливо поділити точку зору А. Шульги та В. Павликівського, які зауважують, що «сильний фізичний біль як обов'язкова ознака об'єктивної сторони катування означає психічний стан особи, який характеризується відчуттям особою сильного (фізичного та психічного дискомфорту) страждання внаслідок побоїв, мучення або інших насильницьких дій,

---

¹⁹ Юридичний вісник України. – 1995. - № 18. – С. 5.

²⁰ <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>. - [Електронний ресурс].

²¹ Денисова О. Некоторые проблемы состава преступления, предусмотренного ст. 127 Уголовного кодекса Украины // Підприємництво, господарство, право. – 2007. - № 8. – С. 108.

пов'язаних з фізичним впливом на потерпілого» 22. Звичайно, фізичний біль свідчить про порушення саме фізичної цілісності, однак він може виникати не тільки внаслідок фізичного впливу на потерпілу особу. Так само як і тілесні ушкодження, хоча вони і є порушенням анатомічної цілості тканин, органів та їх функцій, однак своїм детермінантом мають не тільки матеріальний («відчутний») вплив. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень зазначають, що до зовнішніх ушкоджуючих факторів, які викликають тілесні ушкодження, відносяться, зокрема, психічні фактори 23.

На практиці при вирішенні питання щодо визначення ступеня фізичного болю, якого зазнала потерпіла особа під час катування, правозастосувач повинен урахувати:

суб'єктивні (особистісні) особливості потерпілого: стать, вік, релігійні та культурні уподобання, стан здоров'я тощо. У конкретному випадку деякі форми злочинного посягання самі по собі не є катуванням, але з урахуванням особистісних особливостей людини можуть заподіювати їй сильний фізичний біль.

об'єктивні умови вчинення злочину: систематичність та тривалість злочинного посягання, місце, час, обстановка, спосіб, засіб вчинення злочину тощо;

ступінь тяжкості тілесних ушкоджень у разі їх наявності та ін.

Так, К. Жиффар, розглядаючи питання запобігання катуванням в міжнародно-правовому аспекті, стосовно суб'єктивних чинників зазначає, що катування відрізняється від інших форм поганого поведіння ступенем страждань. Одним із особливо значущих факторів, який впливає на ступінь заподіяних людині страждань, є культурний фактор. Різні культури, а, відповідно, й люди, що живуть в цьому культурному середовищі, мають різні уявлення про катування. У зв'язку з цим вирізняються два аспекти однієї справи. З одного боку, діяння, які сприймаються як катування в рамках одного культурного середовища або індивідуального випадку, можуть не бути розцінені як катування міжнародно-правовими органами. З іншого боку, форми поганого поведіння, що сприймаються міжнародним співтовариством як катування, не будуть сприйматися такими людиною, яка була їм піддана 24.

А. Шульга та В. Павликівський зазначають, що «сильний фізичний біль як оціночна ознака може встановлюватися тільки з урахуванням конкретних обставин злочину, а саме: характеру посягання, засобів фізичного впливу на потерпілого, способу вчинення злочину, локалізації ударів, їх інтенсивності, больового порогу потерпілого тощо. На визнання фізичного болю сильним можуть також впливати суспільно небезпечні наслідки та-

²² Шульга А., Павликівський В. Деякі питання кримінальної відповідальності за катування // Юридичний радник. – 2005.- № 5 (7). – С. 81.

²³ Юридичний вісник України. – 1995. - № 18. – С. 5.

²⁴ Каміль Жиффар. Пытки: руководство по составлению сообщений. – Центр прав человека Эссекский университет. – 2000. – С. 19 – 20.

кого впливу на потерпілого у вигляді певного ступеня тяжкості тілесних ушкоджень<...>» 25.

Європейський Суд з прав людини, розглядаючи справи про застосування катувань, особливого значення надає встановленню тривалості насильницького впливу. У матеріалах судових рішень фігурують наступні строки: «<...> тривале насильство впродовж кількох днів допитів <...>» 26 (справа «Селмоуні проти Франції» 1999 рік); «<...> не зважаючи на видимі ушкодження голови <...> його доставили до лікарні лише через 36 годин. Ураховуючи жорстокість поганого поводження <...> і значний час, протягом якого він не отримував необхідної медичної допомоги, Суд вважає, що він зазнав дуже тяжкого та жорстокого поводження, яке можна кваліфікувати як катування» 27 (справа «Ільхан проти Туреччини» 2000 рік).

Аналіз вітчизняної судової практики свідчить про те, що українські суди, розглядаючи справи про застосування катувань, констатуючи наявність суспільно небезпечного наслідку у вигляді сильного фізичного болю, як правило, враховують як суб'єктивні особливості потерпілої особи, так і об'єктивні умови вчинення злочину: «наносив опіки підпаленою цигаркою, усвідомлюючи, що спричиняє дитині сильний фізичний біль», «неодноразово наносив удари залізною палицею, чим завдавав особі сильний фізичний біль» тощо.

Висновок. Поняття «сильний фізичний біль» є оціночним. Воно являє собою специфічну форму відображення волі законодавця щодо криміналізації одного з можливих суспільно небезпечних наслідків катування. Через відсутність уніфікованого підходу до визначення поняття «біль» достатньо складно надати визначення поняттю «сильний фізичний біль». Останнє може розглядатися як нестерпне, «нелюдське», таке, що має найвищий ступінь переживання / відчуття / реакція / стан потерпілої особи, яке пов'язане з порушенням її фізичної цілісності. Ступінь заподіяного фізичного болю завжди потребує своєї оцінки з боку правозастосувача. При її наданні обов'язково повинні бути враховані суб'єктивні (особистісні) особливості потерпілого, об'єктивні умови вчинення злочину, ступінь тяжкості тілесних ушкоджень тощо.

Марадіна Ю. С. Сильная физическая боль, как оценочное понятие (Ст. 127 УК Украины)

---

²⁵ Шульга А., Павликівський В. Деякі питання кримінальної відповідальності за катування // Юридичний радник. – 2005.- № 5 (7). – С. 81.

²⁶ Бущенко А. П. Проти катувань. Стаття 3 Конвенції про захист прав людини та основних свобод. Систематизований дайджест рішень Європейського Суду з прав людини. - № 36 (77). – Х: Фоліо, - 2005. – С.51.

²⁷ Бущенко А. П. Проти катувань. Стаття 3 Конвенції про захист прав людини та основних свобод. Систематизований дайджест рішень Європейського Суду з прав людини. - № 36 (77). – Х: Фоліо, - 2005. – С. 137.

Рассмотрены понятия «боль», «физическая боль». Указаны некоторые критерии определения степени физической боли. Приведена дефиниция оценочного понятия «сильная физическая боль».

Ключевые слова: пытки, боль, физическая боль, сильная физическая боль.

Maradina J. S. Severe physical pain as an estimated concept (Art. 127 of the criminal code of Ukraine)

The concepts of «pain», «physical pain» were considered. Some criterias of the definition of the level of the physical pain were pointed. The definition of estimated concept "severe physical pain" was given.

Keywords: torture, pain, physical pain, severe physical pain.

УДК 349.2:331.31

О.А. Марушева,

*здобувач кафедри трудового права Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

**ВИДИ ПРАВИЛ ВНУТРІШНЬОГО ТРУДОВОГО РОЗПОРЯДКУ,
ЇХ ЗМІСТ І СПІВВІДНОШЕННЯ**

У статті піддані дослідженню типові, галузі та локальні правила внутрішнього трудового розпорядку. Зроблено спробу розкрити їх зміст та визначити співвідношення між собою та з іншими актами, що визначають внутрішній трудовий розпорядок

Ключові слова: правила внутрішнього трудового розпорядку працівники, роботодавець, трудові обов'язки

Трудовий розпорядок охоплює систему нормативних актів, які регулюють порядок здійснення трудової діяльності. Такі акти поділяються на дві групи: а) загальні (КЗпП України, закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, Типові правила внутрішнього трудового розпорядку та ін.); б) спеціальні, які враховують специфіку окремих галузей господарювання, а також особливості праці окремих категорій працівників (галузеві правила внутрішнього трудового розпорядку, статuti та положення про дисципліну окремих категорій працівників тощо).

Серед кола актів, що забезпечують правове регулювання внутрішнього трудового розпорядку, особливе місце належить правилам внутрішнього трудового розпорядку. Вони поділяються на три види: типові, галузеві й локальні.

Типові правила внутрішнього трудового розпорядку – це нормативний акт загальної дії, в якому сформульовано основні положення, що визнача-